

**BAUDŽIAMOSIOS IR CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS TAKOSKYRA TURINIŲ
PRIEVOLIŲ IŠVENGIMO BYLOSE****Oleg Fedosiuk ***

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateities g. 20 LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas Olfed@mruni.lt*

Pateikta 2006 m. balandžio 18 d., parengta spausdinti 2006 m. birželio 15 d.

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjamos civilinės ir baudžiamosios atsakomybės už prievolių išvengimą apgaule attribojimo problemos. Minėta veika numatyta net trijose Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) XXVIII skyriaus normose, įskaitant sukčiavimą. Tokia padėtis reikalauja aiškos koncepcijos, ką reiškia išvengti turtinės prievolės ir kokie yra baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijai. Autorius, pabrėždamas tradicinio požiūrio į minėtos problemos sprendimą nepakankamumą ir analizuodamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, kaip kasacinės institucijos, nutartis, atranka tuos argumentus, kurie leidžia efektyviai spręsti minėtą problemą.

Pagrindinės sąvokos: turtinių prievolių išvengimas, sukčiavimas, apgaulė, baudžiamoji atsakomybė.

1. ĮŽANGA

Baudžiamosios ir civilinės atsakomybės attribojimo problema nuo seno nagrinėjama teisinėje literatūroje, tačiau ir dabar vis dar yra aktuali. Problemos esmę nusakoma tai, kad tam tikrais atvejais, kai pažeistos subjekcinės turtinės teisės ar interesai, reikia atsakyti į klausimą, ar pažeidėjui taikytina tik civilinė atsakomybė, atitinkamai ginant pažeistas teises civilinio proceso priemonėmis, ar kartu su civiline taikytina ir baudžiamoji atsakomybė. Šiuo atveju valstybė užima aktyvią padėtį – padaryto pažeidimo aplinkybės tiriamos taikant baudžiamojo proceso priemones, o tai suteikia papildomą pagalbą nukentėjusiajam atkuriant jo pažeistas teises ir interesus.

Tradicinis požiūris į baudžiamosios ir civilinės atsakomybių attribojimą atkreipia dėmesį į keletą skirtumų: 1) skirtingi jų tikslai: civilinei atsakomybei būdingas kompensacinis pobūdis, jos tikslas – atkurti pažeistas teises, o baudžiamąją atsakomybę pirmiausia sie-

kiama nubausti kaltą asmenį, pataisyti jį ir užkirsti kelią naujiems nusikaltimams; 2) skirtingi šių atsakomybės rūšių atsiradimo pagrindai: civilinė atsakomybė paprastai atsiranda pažeidus privatų interesą (dėl sutarties pažeidimo ar delikto), o baudžiamoji atsakomybė – tik už įstatymo numatytas veikas, kurios yra socialiai pavojingos visai visuomenei; 3) skirtinga yra kaltės samprata ir reikšmė civilinėje ir baudžiamojoje atsakomybėje, jos įrodinėjimo tvarka: civilinės atsakomybės atveju galioja skolininko kaltės prezumpcija, baudžiamosios atsakomybės atveju – nekaltumo prezumpcija; 4) skirtinga civilinės ir baudžiamosios atsakomybės taikymo tvarka (civilinio proceso ir baudžiamojo proceso tvarkos); skirtingi senaties terminai [1, p. 283–286]. Kita vertus, aksioma yra ta, kad baudžiamasis teisinis draudimas ir atitinkamos bausmės nustatymas yra *ultima ratio* arba paskutinė gynybos linija, todėl įstatymo leidėjas privalo tikrinti, ar konkrečiam žalingam elgesiui būtina taikyti baudžiamosios teisės normas [2, p. 29], ar iš tiesų šis elgesys yra visuomeninis blogis (angl. *public wrong*), kuris negali būti visuomenės paliktas nukentėjusiajam kaip jo privatus reikalas reikalauti kompensacijos [3, p. 2]. Todėl baudžiamųjų įstatymų leidyboje būtina vadovau-

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros docentas, socialinių mokslų daktaras.

tis moksliskai pagrįstais kriterijais, leidžiančiais spręsti turtinių teisių ir interesų pažeidimų kriminalizavimo arba dekriminalizavimo klausimus. Žinoma, idealu būtų turėti baudžiamuosius įstatymus, tiksliai nubrėžiančius liniją, kurią peržengus civilinės teisės pažeidimas kartu taptų ir nusikalstamu. Tačiau iš tikrųjų baudžiamojo įstatymo normų tekstai neretai palieka erdvę įstatymo taikytojo nuožiūrai ir teisinėje praktikoje susiduriama su šalių argumentų priešprieša: kaltinimo šalis argumentuoja nusikalstamos veikos požymių buvimą, gynimo šalis teigia, kad pažeidimas neperžengė civilinių teisių santykių ribos. Neretai tokios bylos (ypač tos, kuriose asmuo apkaltintas sukčiavimu) galutinai išsprendžiamos tik kasacinės instancijos teisme.

Tokia padėtis susiklostė todėl, kad šiuolaikinė baudžiamoji teisė išplečia savo įtakos sritį ir priskiria savo jurisdikcijai kai kuriuos piktnaudžiavimus sutartiniuose santykiuose, kaip, pavyzdžiui, patikėto turto pasisavinimas arba iššvaistymas, turtinių teisių įgijimas arba turtinių prievolių panaikinimas apgaule (sukčiavimas) ir, tai problemiškesniausia, turtinių prievolių išvengimas apgaulės būdu. Ši tendencija iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti kaip nepagrįstas baudžiamosios teisės kišimasis į civilinių teisių santykių reguliavimo sritį. Tačiau išgilinus galima išvengti ir objektyvias šios tendencijos priežastis, nes civiliniai turtiniai santykiai laikui bėgant tampa vis sudėtingesni, atsiranda naujos galimybės piktnaudžiauti sutartiniais santykiais, o civilinės atsakomybės efektyvumas tiesiogiai susijęs su skolininko mokumu ir jam priklausančio turto verte. Minėtą tendenciją atspindi ir naujasis BK. XXVIII jo skyriuje, reglamentuojančiame atsakomybę už turtinius nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, gana plačiai kriminalizuojamas turtinių prievolių išvengimas. Pirmą, tai sukčiavimo norma (BK 182 str.), kurioje vienas iš požymių yra turtinės prievolės išvengimas apgaule. Antra, turtinės žalos padarymo apgaule norma (BK 186 str.) kriminalizuoja ne ką kita kaip piniginių prievolių (atsiskaitymų ir įmokų) išvengimą. Trečia, neteisėto naudojimosi energija ir ryšių paslaugomis (179 str.) norma tam tikra dalimi taip pat numato atsakomybę už prievolių išvengimą iškraipant skaitiklių rodmenis arba kitokiu neteisėtu būdu. Galima diskutuoti, ar reikalinga tokia turtinių prievolių išvengimo normų gausa, tačiau jas taikant neišvengiamai kyla klausimas dėl baudžiamosios atsakomybės pagrįstumo.

Remiantis Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu, prievolė – tai teisinis santykis, kurio viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kito šalies (kreditoriaus) naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą (CK 6.1 str.). Akivaizdu, jog paprastas prievolės neįvykdymas nesudaro pagrindo taikyti baudžiamąją atsakomybę. Galima daryti prielaidą, jog įstatymo leidėjas, kriminalizuodamas turtinių prievolių išvengimą, turėjo galvoje tam tikrus piktnaudžiavimo civiliniais teisiniais santykiais atvejus, kurie yra tokie pavojingi, kad negali būti palikti vien tik privačiam kreditoriaus reikalui.

2. APGAULĖS PANAUDOJIMAS KAIP BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS TAIKYMO KRITERIJUS

Lietuvos baudžiamojoje teisėje susiformavo nuostata, kad sprendžiant klausimą, ar neįvykdžius civilinių sutarčių kartu su civiline taikytina ir baudžiamoji atsakomybė, būtina atkreipti dėmesį į esminės apgaulės požymio buvimą arba nebuvimą [4, p. 161]. Remiantis šiuo požiūriu būtent apgaulė, įtraukiant asmenį į sandorį ir jau šio sandorio metu turint tyčia nevykdyti savo prievolės, yra baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijus. Šią nuostatą gerai atspindi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001m. lapkričio 13 d. nutartyje (kasacinė byla Nr. 2K-851/2001) suformuluotas teiginys, kad „esminis sukčiavimo požymis, skiriantis jį nuo civilinio delikto ir darantis patį turto užvaldymą neteisėtu yra apgaulės naudojimas prieš turto savininkus, teisėtus valdytojus ar asmenis, kurių žinioje yra turtas, siekiant užvaldyti (įgyti nuosavybės teisę) turą. ... Jei asmens suklaidinimas neturėjo lemiamos įtakos asmens apsisprendimui perduoti turą, tokia apgaulė nedaro veikos sukčiavimo nusikaltimu. Suklaidintas dėl kaltininko ketinimų perduodamo turto atžvilgiu nukentėjusysis perduoda turą kito asmens laikinam valdymui, naudojimui ar nuosavybei ir tikisi, kad turą gavęs asmuo vykdys tam tikrus įsipareigojimus turtui ir po kurio laiko turą ar jo ekvivalentą sugrąžins teisėtam savininkui ar valdytojui. Tačiau turą gavęs asmuo neketina vykdyti savo įsipareigojimų, o dėl jo padarytos apgaulės, pažeistos teisės atstatymas objektyviai tampa problematiškas“.

Nagrinėjant minėtą teoriją atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiek civilinėje teisėje, tiek ir baudžiamojoje teisėje sutampa ta apgaulės supratimo dalis, kuri apgaule pripažįsta kito asmens suklaidinimą pranešant jam melagingas žinias (aktyvioji apgaulė) arba nutylint tikruosius faktus, kai apie juos būtina pranešti (pasyvioji apgaulė). Taip suprantamos apgaulės mechanizmas suponuoja tam tikrą poveikį nukentėjusiojo suvokimui – suklaidinimą ir taip skatina jį atlikti tam tikrą turtinį veiksmą, pavyzdžiui, sudaryti sutartį [5, p. 415–416]. Tai patvirtina ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato pateiktas apgaulės, kaip sukčiavimo požymio, apibrėžimas, kuriame teigiama, kad „apgaulė pasireiškia turto savininko ar valdytojo arba asmens, kurio žinioje yra turtas, suklaidinimu pateikiant suklaidotus dokumentus, pranešant neteisingus duomenis, nutylint esmines savininko apsisprendimui dėl turto perleidimo aplinkybes“ [6, p. 266]. Ši apgaulės koncepcija suponuoja priežastinį ryšį tarp nukentėjusiojo suklaidinimo ir turtinio veiksmo, kurį jis atlieka kaltininko naudai, bei išankstinę kaltininko tyčią gauti naudos iš šio apgaulingo sandorio.

Tačiau tenka pripažinti, kad minėtas požiūris gerai atspindi turtinės naudos (daikto, turtinės teisės) gavimo neteisėtumą, tačiau negali tinkamai paaiškinti turtinių prievolių išvengimo nusikalstamo pobūdžio, kai asmens kaltumas pasireiškia tuo, kad jis negrąžino paskolinto turto arba nesumokėjo už prekę, atliktą darbą ar paslaugą. Juk baudžiamieji įstatymai, be turtinės naudos ga-

vimo, kriminalizuoja ir turtinės prievolės, kilusios iš teisėtose sutarties ar delikto, išvengimą apgaulės būdu. Turime sutikti, kad apgaulė užvaldant kažką ir neatsiskaitant už ką nors (arba ko nors negražinant) gali turėti visiškai kitokias prasmes.

Turtinių prievolių išvengimo nusikalstamo mechanizmo nepaaiškina ir apgaulėi prilyginama sąvoka „piktnaudžiavimas pasitikėjimu“. Ši sąvoka yra gana išsamiai aiškinama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegijos 2002 m. vasario 26 d. kasacinėje nutartyje (B/b Nr. 2K-188/2002), kurioje teigiama: „Piktnaudžiavimas pasitikėjimu yra tada, kai kaltininkas, siekdamas išvengti atsiskaitymų ar kitų mokėjimų, pikta panaudoja pasitikėjimu pagrįstus santykius, susiklosčiusius tarp jo ir nukentėjusiojo ar jo įgaliotų asmenų. Vengimas atsiskaitymų ar kitų mokėjimų piktnaudžiaujant pasitikėjimu yra viena iš apgaulės formų, nes ir šiuo atveju nukentėjusysis yra įtikinamas, kad už darbus ar suteiktas paslaugas ar reikalingus atlikti kitus mokėjimus bus apmokėta, nors kaltininkas nesiruošia to daryti, o pasitikėjimu pagrįsti kaltininko ir nukentėjusiojo santykiai nukentėjusiajam yra garantu, kad kaltininkas prievolę įvykdyt“.

Kaip matome, piktnaudžiavimas pasitikėjimu teismų praktikoje ir teorijoje aiškinamas kaip savotiškas būdas išvengti prievolės, tačiau, kaip ir apgaulė, iš tikrųjų tai yra tik metodas įtraukti nukentėjusį į niekinius sutartinius santykius, nes išankstinės tyčios nevykdyti savo prievolės buvimas (nesumokėti, negražinti turto, neatlikti darbo ir t. t.) pačius sutartinius santykius padaro neteisėtus. Taigi susiformavęs požiūris į baudžiamosios ir civilinės atsakomybės už turtinių prievolių išvengimą atribojimą nubrėžia šią takoskyrą iš paties sandorio neteisėtumo, nulemtą išankstinės tyčios nevykdyti prievolės. Norėčiau pacituoti ištrauką iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegijos 2003 m. vasario 18 d. nutarties, kurioje buvo sprendžiamas baudžiamosios atsakomybės klausimas neatsiskaitymo pagal turimas prievoles byloje: „Nepagrįsti kasacinio skundo teiginiai, jog grūdų pirkimo-pardavimo sutartys, kurias sudarė E. K., yra teisėti civiliniai-teisiniai sandoriai, tik kasatoriaus dėl tam tikrų priežasčių neįstengia įvykdyti sutartinių prievolių. Civiliniai-teisiniai sandoriai yra teisėti, kai jie atitinka šalių valią ir jais siekiama sukurti civilines teises ir pareigas. Šalių veiksmai sandorių sudarymo metu bei iš sandorių atsiradusių prievolių vykdymas rodo tikruosius jų ketinimus, t. y. ar siekiama iš civilinio sandorio išplaukiančių pasekmių, ar nusikalstamų tikslų. Vertinant laikotarpį nuo 1997 m. rugsėjo 5 d. iki 1997 m. spalio 28 d., per kurį E. K. kartu su A. A. vykdė grūdų supirkimo veiklą, matyti, jog E. K., savarankiškai ir kartu su A. A., sudarydamas grūdų supirkimo sutartis, neturėjo lėšų atsiskaityti, o ir realizavę grūdus bei iš jų gautą produkciją, vengė su tiekėjais atsiskaityti. Tokią išvadą teismai padarė remdamiesi tuo, jog sudarant sutartis E. K. įmonės sąskaitoje pinigų nebuvo, realizavus grūdus, su tiekėjais neatsiskaitė, sudarinėjo naujas sutartis“ (kasacinė byla Nr. 2K-118/2003).

Čia reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad vis dėlto neteisėtą ir nusikalstamą sandorio pobūdį geriau rodo kla-

sikinės apgaulės modulis – suklaidinimas dėl faktų. Tuo tarpu piktnaudžiavimas pasitikėjimu didesnę veikos pavojingumą rodo toli gražu ne visada, juk nukentėjusysis taip pat turi prisiimti dalį kaltės už tai, kad nutarė sudaryti sandorį tikėdamas pažadais. Piktnaudžiavimas pasitikėjimu priskirtas apgaulėi dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimo [6, p. 266], o klasikinė apgaulės samprata, susiformavusi Lietuvos baudžiamosioje teisėje veikiant Vokietijos ir Rusijos doktrinoms, šio veikimo būdo neapima. Klasikinis požiūris pripažįsta tik asmens suklaidinimą dėl praeities ir dabarties faktų, tikėjimo tuo, kas turi įvykti ateityje, ši sąvoka neapima. Žymus Pirmosios Lietuvos Respublikos baudžiamosios teisės specialistas V. Stankevičius rašė: „Apgavimas, kurio turinys yra faktų išivaizdavimas, gali liesti tikrai esamąjį ir būtajį laiką, o ne busimąjį, ir todėl nebus apgavimas kokio nors tikėjimo, kad šitokie ar tokie faktai įvyks arba neįvyks“ [7, p. 184]. Piktnaudžiavimas pasitikėjimu kaip apgaulėi priskiriamas veikimo būdas nuo seno aiškinamas būtent kaip pažadai nesiruošiant jų vykdyti [8, p. 439], t. y. kaip savotiškas suklaidinimas dėl to, kas įvyks ateityje. Lietuvos baudžiamųjų įstatymų 1994 m. reformos metu [9] įstatymo leidėjas pašalino šį požymį iš sukčiavimo normos taip dekriminalizuodamas šį nesąžiningo naudos gavimo būdą ir palikdamas jį civilinei atsakomybei, tačiau vėliau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas jau minėtu oficialiu išaiškinimu grąžino šį požymį į sukčiavimo normą. Šis žingsnis buvo nulemtas paplitusių atvejų, kai aferistai, žadėdami nepagrįstai didesnes palūkanas, ėmė iš gyventojų paskolas, vėliau jų negražino. Tai sukėlė didelį visuomenės pasipiktinimą valdžios neveiklumu. Piktnaudžiavimas pasitikėjimu, kaip veikimo būdas, iš tikrųjų tam tikrais atvejais gali rodyti pakankamą pavojingumą kriminalizacijai, tačiau apibendrinant galima teigti, kad šis išaiškinimas sukomplikavo civilinės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimo problemą. Juk formaliai taikant šį požymį kiekvieną sutarties nevykdymo atvejį galima pripažinti nusikalstamu, nes visada galima padaryti išvadą, kad skolininkas iš anksto nesiruošė atsiskaityti arba įvykdyti kito pobūdžio turtinę prievolę.

Pavyzdžiui, situotkiniai V. P. ir V. P. buvo nuteisti už sukčiavimą (1961 m. BK 274 str. 3 d.) ir turtinės žalos padarymą apgaulė, piktnaudžiaujant pasitikėjimu (1961 m. BK 277 str. 1 d.). Sukčiavimo nusikaltimas pasireiškė didelių pinigų sumų (iš viso 180 161 litu) skolinimusi iš skirtingų nukentėjusiųjų piktnaudžiaujant jų pasitikėjimu. Turtinės žalos padarymo apgaulė nusikaltimas pasireiškė tuo, kad jie 6 mėnesiams išsinuomojo A. N. butą įsipareigodami kas mėnesį mokėti po 150 litų nuomos mokesčių, tačiau nuomos mokesčio nemokėjo padarydami 1650 litų turtinę žalą. Ginčydami nuosprendį kasaciniuose skunduose nuteistieji pripažįsta, kad paskolintus pinigus iššvaistė, tačiau skolindamiesi pinigus jie nesiekė nukentėjusiuosius apgauti ir pinigų negražinti, taip pat neigia ir turtinės žalos padarymo apgaulė nusikaltimo padarymo faktą. Nors byloje nėra atskleista akivaizdžių nukentėjusiųjų suklaidinimo dėl faktų požymių, o kaltinimas grindžiamas bendra išvada dėl to, kad nuteistieji nesiruošė vykdyti pažadų, Lietuvos

Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegija atmetė kasacinius skundus (2002 m. vasario 26 d. kasacinė nutartis B/b Nr. 2K- 188/2002).

Komentuodamas šią bylą norėčiau atkreipti dėmesį į tai, kad kaltinimo pagrindimas vien piktnaudžiavimu pasitikėjimu, kaip turto užvaldymo metodu, neatrodo solidus norint pagrįsti išvadą, kad tarp skolininkų ir kreditorių susiklostę santykiai peržengė civilinių santykių ribas. Argumentacija labai sustiprėtų, jeigu nuteisimas būtų grindžiamas tuo, kad teisiemieji patys prisipažino iššvaistę paskolintus pinigus, t. y. sąmoningai sunaikinę savo mokumą ir kreditorių galimybes realiai apginti savo teises civilinio proceso tvarka. „Sutarties sąlygų pažeidimas savaime dar nesukelia baudžiamosios atsakomybės, jei vienai sutarties šaliai nepadaroma žala arba nėra kliūčių padarytą žalą atlyginti civilinės teisės priemonėmis“, teigiama vienoje iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegijos kasacinių nutarčių (kasacinė byla Nr. 2K-549/2003). Šis kreditoriaus padėties apsunkinimo kriterijus, pirma, aprašytas ir pasiūlytas teisinėje literatūroje [10, p. 83], iš lėto tampa vis aktualesnis teorijoje ir teismų praktikoje sprendžiant baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimo klausimą neįvykdžius turtinių prievolių.

3. KREDITORIAUS PADĖTIES APSUNKINIMAS KAIP BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS TAIKymo KRITERIJUS

Nuoroda į nukentėjusiojo galimybių apginti savo teisę civilinio proceso priemonėmis sumenkinimą, kaip prievolės išvengimo būdą, vis dažniau aptinkama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegijų kasacinėse nutartyse motyvuojant baudžiamosios atsakomybės pagrįstumą arba atmetant ją. Į jo svarbą atkreipia dėmesį ir naujausi moksliniai tyrimai, teismų praktikos nagrinėjamo klausimo apibendrinimai [11, p. 7].

Kreditoriaus padėties apsunkinimo kriterijus akivaizdžiai buvo pritaikytas kasacinėje instancijoje patvirtinant išteisinamąjį nuosprendį verslininkui A. G., kuris buvo kaltinamas sukčiavimu dėl to, kad neatsiskaitė su tarpininkais už nupirktus gyvulius. Nukentėjusiųjų nuomone, A. G. apgaulė pasireiškė tuo, kad jis paprašė jų atsiskaityti su gyvulių pardavėjais savo lėšomis žadėdamas kompensuoti jų išlaidas per dvi savaites, bet savo pažado neįvykdė. Iš svarbiausių verslininko išteisinimo argumentų paminėta tai, kad byloje nėra apgaulės elementų, kurie apsunkintų asmens nustatymą ar paties sandorio įrodinėjimą ir kad nukentėjusieji gali apginti savo teisėtus interesus pareikšdami civilinį ieškinį civilinio proceso tvarka (kasacinė byla Nr. 2K-293/2002).

Perspektyva (arba jos nebuvimas) atkurti savo turtinę teisę civilinio proceso priemonėmis tampa svarbiu kriterijumi sprendžiant baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimo klausimus byloje, kuriuose verslininkai – aferistai kaltinami išvilioję dideles pinigų sumas iš gyventojų žadėdami mokėti dideles palūkanas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje tokie atvejai paprastai vertinami kaip sukčiavimas. Apgaulės elemen-

to buvimas tokiose bylose dažnai grindžiamas tuo, kad buvo piktnaudžiuojama nukentėjusiųjų pasitikėjimu žadant nerealias palūkanas, sukuriant solidumo ir oficialumo atmosferą ir taip įtraukiant juos į paskolos sutartis bei užvaldant jų pinigus. Kita vertus, nukentėjusiųjų nuomone, teisiųjų veika pasireiškė pirmiausia tuo, kad jie neįvykdė savo prievolės, juk atsiskaitymo atveju nekiltų jokių abejonių ir dėl paskolos sutarčių teisėtumo. Todėl baudžiamųjų bylų kolegijų sprendimuose pagrįstai daromos nuorodos į didelį nukentėjusiųjų skaičių, stambų negrąžintų sumų mastą, žadėtų palūkanų normų nerealumą, pelningos ekonominės veiklos, iš kurios galėtų būti gautas toks didelis pelnas, nebuvimą ir, tai svarbiausia, visišką prievolių įvykdymo neperspektyvumą.

Tokią argumentaciją Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegija panaudojo UAB „Meligre“ vadovo I. M. ir jo bendrininkų kasacinėje byloje, atmesdama gynimo poziciją dėl to, kad teisiųjų veiksmai yra išimtinai civilinių teisiųjų santykių dalis. Kasacinėje nutartyje, be kita ko, nurodoma, kad nors nukentėjusiųjų turtiniai reikalavimai yra teismo patenkinti, šie sprendimai nevykdomi, nes surinkti pinigai apėjo bendrovės kasą, jos turtas nepadidėjo, jie buvo naudojami abejotinai veiklai. Rezultatas – bendrovė turto neturi, dėl to negalima atkurti pažeistų teisių civilinės teisės priemonėmis. Kolegija susiejo šį rezultatą su UAB „Meligre“ vadovo sąmoningais veiksmais patvirtindama apkaltinamąjį nuosprendį. Motyvuodama sprendimą kolegija taip pat nurodė, kad „sudarant sutartis dėl materialių vertybių tarp piliečių ir juridinių asmenų paprastai atsiranda civiliniai teisiniai santykiai. Jie gali peraugti į baudžiamuosius teisinius santykius tik esant tam tikroms papildomoms sąlygoms. Tos sąlygos siejamos su sudarytų civilinių sutarčių vykdymo objektyviu apsunkinimu vienos sutarties šalies sąmoningais veiksmais, užkertančiais kelią vykdyti sutartį“ (kasacinė byla Nr. 2K-23/2004).

Apibendrinant galima sakyti, kad pagrindžiant baudžiamąją atsakomybę kreditoriaus padėties apsunkinimo kriterijus smarkiai sustiprina argumentaciją ir gali būti sėkmingai taikomas net ir tose bylose, kai asmuo kaltinamas neteisėtai užvaldęs turtą, o neatsiskaitymas yra tik natūrali neteisėto sandorio pasekmė. Ir atvirkščiai – šio aspekto ignoravimas, motyvuojant baudžiamosios atsakomybės taikymu, kaltinimo argumentus daro nereikšmingus.

Pavyzdžiui, kasacinėje byloje Nr. 2K-113/2004 buvo nagrinėjamas V. S. kasacinis skundas, kuriuo nu-teistoji prašė panaikinti Vilniaus miesto antrojo apylinkės teismo 2003 m. gegužės 29 d. nuosprendį, kuriuo ji pripažinta kalta padėjimu sukčiauti (BK 24 str. 6 d., 182 str. 1 d.), ir Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugpjūčio 28 d. nutartį. Jos veika pasireiškė tuo, kad veikdama savo sugyventinio motinos R. P. interesais pasirašė išperkamosios nuomos sutartį su UAB „Snoro lizingas“ ir prekių priėmimo-perdavimo aktą, patvirtindama, kad iš UAB „Vil-la Vilnius“ gavo 38165,92 Lt vertės butinės technikos ir baldų komplektą. V. S. ir R. P. susitarimu šiuos įsipai-

reigojimus iš tikrųjų turėjo vykdyti R. P. Gana didelę dalį įmokų R. P. iš tikrųjų buvo padariusi, tačiau nustojus mokėti įmokas lizingo bendrovė patyrė žalą. Vienas iš kasaciniame skunde pareiktų argumentų buvo tas, kad „neįvykdžius sutartinės prievolės nėra pagrindo kilti baudžiamajai atsakomybei, kadangi tai civilinių teisinių santykių sfera. Kadangi nebuvo sumanymo apgaule išgauti pinigus ir jų negrąžinti, todėl nėra ir V. S. inkriminuojamo nusikaltimo“. Šis argumentas (kaip ir visas kasacinis skundas) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegijos buvo atmestas motyvuojant, kad V. S. jau kreipdamasi į banką žinojo, kad jokio turto iš UAB „Villa Vilnius“ nepriims ir pinigų už prekes bankui mokėti pagal grafiką neketino. Išperkamosios nuomos sutartį ji pasirašė neketindama vykdyti jos sąlygų (2004 m. vasario 17 d. nutartis B/b Nr. 2K-113/2004).

Komentuodamas šį pavyzdį, norėčiau atkreipti dėmesį, kad lizingo bendrovei, kaip sutarties šaliai, svarbiausia, kad kitos šalies prievolė būtų įvykdyta pagal nustatytą mokėjimo grafiką. Kol buvo vykdomos įmokos, nei civilinės, nei baudžiamosios atsakomybės klausimas iš viso nebuvo keliamas. Todėl nuteistosios kaltumas pasireiškė būtent prievolės neįvykdymu, o ne tuo, kad ji buvo sudariusi nuomos sutartį neketindama vykdyti prievolės (tą prievolę faktiškai turėjo įvykdyti kitas asmuo). Juk sudarydama sutartį ji neapgavo lizingo bendrovės dėl savo tapatybės, gyvenamosios vietos taigi tikėjosi, kad prievolė bus įvykdyta. Autoriaus nuomone, pagrindžiant baudžiamąją atsakomybę šiuo atveju svarbiau yra tai, ką atsakovė padarė atimdama iš lizingo bendrovės galimybes kompensuoti patirtą žalą civilinio proceso priemonėmis, kitaip tariant, kaip ji išvengė savo prievolės pagal sutartį tapdama „neperspektyvia atsakove“ (pvz., sudarė sutartį neturėdama jokių galimybių vykdyti prievolę, nes neturėjo reikiamų pajamų, gresiančio ieškinio akivaizdoje išpardavė savo turtą ir pan.). Šie aspektai nuteisimo motyvuose šiuo atveju nebuvo nagrinėjami, nors tai galėtų aiškiau pabrėžti būtinumą taikyti baudžiamąją atsakomybę.

Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegija 2002 m. sausio 8 d. nutartimi atmesdama A. J. skundą, kuriame kasatorius ginčijo nuteisimą už sukčiavimą ir turtinės žalos padarymą apgaule, nurodė tokius argumentus: „Nepagrįsti skundo argumentai, jog A. J. veiksmai, superkant gyvulius iš gyventojų, yra įstatuose numatytos UAB „Vėluikiai“ veiklos vykdymas ir atitinka civilinės teisės įstatymais reguliuojamų visuomeninių santykių sferą. Iš tiesų, kaip matyti iš byloje ištirtų įrodymų, bendrovė „Vėluikiai“ buvo įsteigta gyvulių supirkimo, mėsos perdirbimo veiklos tikslu ir tokią veiklą vykdė nuo įkūrimo 1997 metų pabaigoje iki 1998 metų kovo mėnesio. Tačiau vėliau A. Jonaitis, veikdamas bendrovės „Vėluikiai“ vardu, kuri tuo metu jau buvo nebepajėgi įvykdyti išpareigojimus ankstesniems gyvulių pardavėjams, toliau supirko iš ūkininkų gyvulius, žadėdamas vėliau atsiskaityti. ...Be to, iš liudytojų R. T. ir V. B. parodymų matyti, jog A. J. buvo žinoma bendrovės finansinė padėtis ir jos nemokumas. Be to, jis pats, tiesiogiai vykdydamas bendrovės

veiklą, kaip bendrovės vadovas turėjo informaciją apie jos finansinę būklę, nes pats supirkinėjo gyvulius, o nuo 1998 m. liepos mėnesio rūpinosi taip pat gamyba ir realizavimu. Todėl žinojo, jog su nukentėjusiais sudaro sandorius, kurių piniginių prievolių jis neturi galimybės įvykdyti. Šios aplinkybės patvirtinamos ir tais faktais, jog A. J. 1998 metų pabaigoje ėmė slapstyti nuo kreditorių, tačiau ir toliau supirkinėjo gyvulius. Nuo 1999 metų vasario 12 d. nukentėjusieji masiškai ėmė kreiptis į policiją, prašydami imtis priemonių, kad A. J. su jais atsiskaitytų, tačiau nuteistasis ir toliau iki 1999 m. kovo 22 d. supirkinėjo iš asmenų gyvulius, apgaulingai žadėdamas su jais vėliau atsiskaityti. ...Nepagrįsti skundo teiginiai, jog A. J. vykdė sąžiningą verslą, remiantis bylos duomenimis, kad jis su dalimi nukentėjusiųjų atsiskaitė. Šie atsiskaitymai buvo vykdomi esant nerentabiliam bendrovės veiklai, superkant gyvulius aukštesnėmis nei rinkos kainomis, produkciją, kuri neatitiko kokybės reikalavimų, todėl atsiskaitymai tokiomis veiklos sąlygomis tik didino bendrovės išiskolinimą ir buvo atliekami ne iš bendrovės veiklos pajamų, o naujai pristačiusių produkciją ūkininkų sąskaita. Vadinasi, UAB „Vėluikiai“ veikla tuo laikotarpiu buvo pagrįsta ne rentabilios veiklos, o „finansinės piramidės“ principu (kasacinė byla Nr. 2K-17/2002).

Kaip matome, nuorodos į sunkią finansinę padėtį sandorių sudarymo metu, sąmoningą nemokumo būklės sudarymą nerentabiliu verčiantis ūkine veikla (o tai reiškia kreditorių ištūmimą į padėtį, kai nėra jokios perspektyvos priversti skolininką kompensuoti padarytą žalą civilinio proceso priemonėmis) tapo svarbiais argumentais motyvuojant nuteisimo pagrįstumą.

O štai kitoje kasacinėje prievolės neįvykdymo byloje kaltinimas sukčiavimu asmeniui (R. B.), negrąžinusiam skolos savo kaimynei, buvo atmestas būtent dėl to, kad skolininkas neatėmė iš kreditoriaus perspektyvos atkurti pažeistą teisę civilinio proceso tvarka net ir nustatčius apgaulės elementus. Kasatoriaus (R. B.) nuteisimo pagrindu tapo tai, kad skolindamas pinigus (14 720 litų) paskolos raštyje nurodė ne savo, o sūnaus vardą ir taip suklaidino nukentėjusiąją. Paskolos negrąžinimo faktas buvo įvertintas kaip apgaulė užvaldant svetimą turtą bei nesiruošiant jo grąžinti. Kasatorius savo ruožtu teigė grąžinęs skolą ir sumokėjęs palūkanas. Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų kolegija, atsižvelgdama į tai, kad kasatorius paskolos raštyje nurodė vardą, kuriuo nukentėjusioji jį pažinojo, taip pat į tai, kad jo gyvenamoji vieta buvo jai gerai žinoma, kad jis neneigė paėmęs paskolą, bet ginčijo jos nesugrąžinimo faktą, kad civilinis nukentėjusiosios ieškinys buvo patenkintas, konstatavo, jog šis faktas neturėjo esminės įtakos nukentėjusiosios apsisprendimui suteikti paskolą ir negalėjo apsunkinti skolos išieškojimo proceso. Kaip teigiama kasacinėje nutartyje, tam kad tokia veika būtų laikoma nusikaltimu, neužtenka, kad paskola negrąžinta..., jei nėra kitų apgaulės elementų, kurie esmingai apsunkina pažeistos teisės atkūrimą civilinio proceso tvarka. Galiausiai kolegija konstatavo, kad nukentėjusioji turi galimybę tenkinti savo turtinius reikalavimus civilinio proceso tvarka vadovaudamasi CPK 230 straipsnio

arba CPK IV skyriaus XXXVII skirsnio nuostatomis (kasacinė byla Nr. 2K-851/2001).

Kaip jau buvo sakyta, kreditoriaus padėties apsunkinimo kriterijus padeda pagrįsti baudžiamąją atsakomybę tais atvejais, kai asmuo kaltinamas apgaule arba piktnaudžiaujant pasitikėjimu užvaldęs svetimą turtą ir iš anksto neketinęs vykdyti iš sandorio kilusios prievolės. Tačiau baudžiamieji įstatymai taip pat kriminalizuoja ir turtinės prievolės, kilusios iš teisėto sandorio ar delikto, išvengimą. Šiuo atveju kreditoriaus padėties apsunkinimas apskritai tampa būtinuoju nusikalstamos veikos požymiu. Reikėtų sutikti su išsakytu nuomone, kad sukčiavimo sudėtyje veikos požymį „savo ar kitų naudai išvengti turtinės prievolės“ būtina suprasti ir aiškinti kaip neteisėtus kaltininko veiksmus, dėl kurių nukentėjusiojo turima turtinė teisė, atitinkanti kaltininko ar trečiojo asmens turtinę prievolę, neįgyvendinama, o nukentėjusiojo (kreditoriaus) teisių gynimas dėl objektyvių priežasčių negalimas arba labai kompliktuotas [12, p. 82]. Ši kreditoriui sudaryta padėtis laikytina būtinu nusikalstamų padarinių požymiu. Tyčia išvengti prievolės šiuo atveju gali susiformuoti ir po pačios prievolės atsiradimo. Analogiškai turi būti aiškinamos ir kitose normose numatytos nusikalstamos veikos, kurių esmę sudaro prievolių išvengimas. Pažymėtina ir tai, kad minėtu kreditoriaus padėties apsunkinimo kriterijumi pagrįstas skolininko nesąžiningumo (BK 208 str.) kriminalizavimas, kai bankroto akivaizdoje skolininkas, užuot paisydamas kreditorių interesų, elgiasi priešingai – patenkina vieno ar kelių iš jų interesus (favoritizmas) arba išparduoda ar kitaip perleidžia likusį turtą, kol neprasisidėjo bankroto procedūra.

Kreditoriaus padėties apsunkinimo kriterijus, viena, leidžia patraukti baudžiamojon atsakomybės nesąžiningą turtinių santykių dalyvį, sąmoningai stumiantį kreditorių į beviltišką teisinę padėtį, antra, padeda apsaugoti nuo baudžiamosios atsakomybės prievolės nevykdytoją, kuris nenaudoja papildomų nesąžiningų priemonių prievolei išvengti. Pavyzdžiui, BK 179 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę už turtinės žalos padarymą neteisėtai (iškraipant skaitiklių rodmenis ar kitokiu neteisėtu būdu) naudojantis elektros ar šilumos energija, dujomis, vandeniu, telekomunikacijomis ar kitais ekonomine verte turinčiais dalykais. Neteisingai supratęs normos turinį neteisėtu naudojimusi įmanoma pripažinti paprastą nemokėjimą arba neteisėną mokėjimą už komunalines paslaugas, juk prievolės nevykdymas pats savaime yra neteisėtas aktas. O neteisėtas dokumentų pildymas gali būti įvertintas kaip apgaulė. Tai būtų nepagrįstas baudžiamosios atsakomybės taikymas. Tikrasis normos turinys reikalauja nustatyti papildomą aplinkybę, kuri rodytų, kad veika pavojingesnė ir kad turtinių civilinių teisinių santykių ribos peržengtos. Tokia aplinkybė laikytina sąmoningi skolininko veiksmai, kuriuos naudojant kreditoriaus galimybės atkurti savo pažeistą teisę civilinio proceso priemonėmis apsunkinamos. Tai gali būti prisijungimo prie elektros, vandens, dujų, televizijos signalo ar kitų gėrybių tiekimo linijos arba pasinaudojimo ja slaptumas, apskaitos

prietaisų pakeitimas, kad jie rodytų mažesnę sunaudoto turto kiekį, ir pan.

Tačiau kreditoriaus padėties apsunkinimo požymį laikydami svarbiu baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atribojimo kriterijumi turime grįžti prie apgaulės sampratos. Apgaulė vengiant prievolės įgauna platesnę prasmę, ja turėtume laikyti bet kokius sąmoningus skolininko veiksmus, nukreiptus į kreditoriaus teisinės padėties apsunkinimą ir sudarančius prielaidas išvengti grėsmės būti priverstam vykdyti turimą prievolę. Ji gali būti naudojama tiek įtraukiant nukentėjusįjį į sandorį, pavyzdžiui, suklaidinant dėl savo tapatybės, nuslepiant savo nemokumą, tiek ir po sandorio, pavyzdžiui, sudarant dirbtinį nemokumą (ši veika ne vienos Europos šalių baudžiamuosiuose kodeksuose numatyta kaip atskiras nusikaltimas), pateikiant fiktyvius dokumentus, patvirtinančius prievolės įvykdymą arba leidžiančius ginčyti prievolės egzistavimą kitu pagrindu, sudarant fiktyvias sutartis, pagal kurias skolininkas perleidžia savo turtą kitiems asmenims, ir pan. Svarbiausiu momentu reikėtų laikyti tai, kad skolininkas gali taikyti metodus, kurie neveikia nukentėjusiojo suvokimo ir neklaidina jo, tačiau kitaip iškreipia objektyvią tiesą – sudaro fiktyvią teisinę padėtį, įrodančią prievolės nebuvimą arba mažesnę jos apimtį. Tokia apgaulė, kitais žodžiais tariant, gali būti nukreipta sudaryti prielaidas laimėti teisminį procesą arba panaikinti galimybes įvykdyti nepalankų sprendimą (ką paimsi iš skolininko, kuris oficialiai neturi jokio turto). Todėl manytina, kad apgaulė tokiose bylose turi būti traktuojama plačiau. Vengiant prievolių, kilusių iš teisėtų sutartinių santykių ar iš delikto, apgaulė įgauna visai kitokią prasmę – tai jau nebe priemonė įtraukti nukentėjusįjį į sandorį, o tam tikras metodas išvengti grėsmės būti priverstam vykdyti prievolę (grąžinti skolą, atlikti darbą, kompensuoti žalą). Kaip pavyzdį pateikti atvejį, kai neapsidraudęs vairuotojas padaro avariją ir sugadina svetimą labai brangų automobilį. Žinodamas, kad netrukus jam bus pateiktas ieškinys, jis sudaro fiktyvias sutartis, pagal kurias dovanoja savo nekilnojamąjį turtą arba tiesiog išparduoda jį, o gautus pinigus paslepia. Vėliau teismo kreditoriui priteisto kompensavimo jis nesumoka, nes neva neturi pinigų. Tokiu atveju, taikant tradicinę apgaulės sampratą, baudžiamoji atsakomybė negalima, nes nukentėjusysis neklaidinamas, atvirkščiai – jam gali būti absoliučiai aiškus skolininko bandymas išvengti prievolės. Kita vertus, kreditoriui padaryta žala lieka nekompensuota. Manytina, kad įstatymo leidėjas, kriminalizuodamas turtinių prievolių išvengimą sukčiavimo normoje, turėjo galvoje būtent tokį mechanizmą. Kreditoriaus reikalavimo ekonominio padengiamumo sąmoningas panaikinimas skolininkui sudarant fiktyvias turto perleidimo sutartis yra gana paplitęs būdas išvengti prievolės ir gali būti pripažįstamas apgaule. Tokiais atvejais kaip pažeistos teisės atkūrimo priemonė civiliniai įstatymai numato galimybę taikyti *actio Pauliana* (CK 6.66 str.), tačiau, kaip taikliai yra pasakyta, tokio gynimo sėkmė labiau priklauso ne nuo teisininkų profesionalumo, o nuo skolininko sugebėjimų „paslėpti“ savo turtą, o jei skolininko turtas perleistas užsienio lengvatinės prekybos kompanijai, kreditorių in-

teresų gynimo sėkmė sumažėja iki minimumo [12, p. 89].

Apie tai, kad tradicinis apgaulės suvokimas nėra kažkas nekintama, rodo ir teismų praktika, kurioje apgaulės samprata pritaikoma, kai kažkas neteisėtai įgyja turtą arba gauna kitos turtinės naudos ne veikdamas kito asmens suvokimą, o įveikdamas tam tikrą automatizuotą programą. Pavyzdžiui, civilinėje apyvartoje paplitus banko mokėjimo kortelėmis, kaip būdai disponuoti sąskaitoje esančiomis lėšomis, nustatyti neteisėto pinigų paėmimo iš bankomato atvejai. Nors tai ir prieštarauja tradiciniam požiūriui, teismų praktikoje tokie atvejai jau pripažįstami sukčiavimu naudojant apgaulę. Tai nedviprasmiškai patvirtino ir oficialus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato aiškinimas [13, p. 318]. Įtraukus turtinės prievolės išvengimo požymį į sukčiavimo sudėtį atsiranda objektyvus poreikis toliau tobulinti teisinę apgaulės sampratą.

ĮŠVADOS

Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, kaip kasacinės instancijos, praktikoje laikui bėgant įsigali požiūris, kad svarbiausiu kriterijumi atribojant baudžiamąją ir civilinę atsakomybę už turtinių prievolių išvengimą tampa klausimas, kiek įtariamasis asmuo savo sąmoningais veiksmais sumenkino kreditoriaus galimybes atkurti pažeistą teisę civilinio proceso priemonėmis (ar skolininkas nuslėpė savo tapatybę, ar sudarė fiktyvią ar dirbtiną nemokumo padėtį, ar jis argumentuoja savo atsisakymą vykdyti prievolę fiktyviais dokumentais ir t. t.). Jei kreditoriaus teisės atkūrimas tampa neperspektyvus dėl sąmoningų skolininko veiksmų, laikytina, kad veikia peržengė civilinių teisių santykių ribas ir baudžiamoji atsakomybė pagal BK 182, 186 arba 179 straipsnius taikoma pagrįstai. Kreditoriaus padėties apsunkinimo kriterijus taip pat gali būti naudojamas kaip papildomas argumentas byloje, kai asmenys kaltinami ne išvengę prievolės, o įgiję svetimą turtą apgaule, iš anksto turėdami tikslą nevykdyti atsiradusios prievolės.

Minėtas požiūris skatina apgaulės sampratos tolesnę raidą, neribojant šios teisinės kategorijos vien tik klaidinančiu poveikiu nukentėjusiojo psichikai, bet apimančią ir fiktyvaus ar dirbtinio nemokumo arba kitos fiktyvios teisinės padėties sukūrimą ir taip sudarant prielaidas išvengti turtinės prievolės.

LITERATŪRA

1. Guy Raimond. Droit civil. 2nd edition. Litec. 1993. Cituota pagal: Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Vilnius, 1995.
2. Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius, 2003.
3. Clarkson C. M. V. Understanding Criminal Law. – London: Sweet & Maxwell, 2001.
4. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. – Vilnius, 2006.
5. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. – Vilnius, 1996.

6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 8 „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose“ (BK 274 str. ir 275 str.) // Teismų praktika. 1998. Nr. 10.
7. Stankevičius V. Baudžiamosios teisės paskaitos. – Kaunas, 1925.
8. Курс советского уголовного права. Часть особенная. Изд. Ленинградского ун-та, 1973. Т. 3.
9. Lietuvos Respublikos 1994 m. liepos 19 d. įstatymas Nr. I-551 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, patalpos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“ // Valstybės žinios. 1994. Nr. 60-1182.
10. Sinkevičius E. Veikos, susijusios su neteisėtu banko kredito gavimu arba panaudojimu, bei jų baudžiamojo teisinio vertinimo problemos: daktaro disertacija. – Vilnius, 1999.
11. Piesliakas V. Nusikalstamų veikų atribojimo nuo civilinės teisės pažeidimų problemos Lietuvos teisėje ir teismų praktikos pavyzdžiai // Justitia. 2005. Nr. 2.
12. Sinkevičius E. Neteisėtas banko kredito gavimas arba panaudojimas ir jų kvalifikavimas. – Vilnius, 2002.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. 23 d. nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“ // Teismų praktika. 2005. Nr. 23.

DELIMITATION BETWEEN CRIMINAL AND CIVIL LIABILITY FOR EVASION OF PROPERTY OBLIGATION

Oleg Fedosiuk *

Mykolas Romeris University

Summary

The article deals with the relevant theoretical and practical problem of delimitation between criminal and civil liability for evasion of property obligation by means of deception. Such a criminal deed has been involved into the three norms of chapter XXVIII of the new Lithuanian criminal code including norm of fraud. Such a regulation overcomes the limits of traditional apprehension of criminal deed, therefore requires developing a clear concept of the evasion of property obligation, as well as to find the criteria of its delimitation from a civil delict. The author overviews the traditional concept of delimitation between criminal and civil liability in general, then analyses examples of decisions of Supreme Court of Lithuania in this category of cases and its motives of confirming or denying the criminal liability for evasion of property obligation. The author concluded that the evasion of property obligation is to be considered as a criminal act only if a perpetrator, by means of deception, deprived a victim of real possibilities to protect his property right in civil court. As the examples of such deprivation might serve the false insolvency of the debtor, concealment of identity of the debtor, forged evidence of fulfilment of the obligation and so on. Moreover, the article examines the applicability of the traditional conception of deception to the cases of evasion of property obligation.

Keywords: evasion of property obligation, fraud, deception, criminal liability.

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Criminal Law Department, Assoc. Prof. Dr.